

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

СИРОЄЖКО ОЛЬГА В'ЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 371. (091) (043.3)

**«МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ
НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ВИКОНАВСТВА У ПОЗАШКІЛЬНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ»**

13.00.07 – теорія і методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського, Міністерство освіти і науки України, м. Миколаїв.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор
ЯКИМЕНКО СВІТЛАНА ІВАНІВНА,
Миколаївський національний університет імені
В. О. Сухомлинського, завідувач кафедри
початкової освіти факультету дошкільної та
початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ЧЕРКАСОВ ВОЛОДИМИР ФЕДОРОВИЧ,
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка;
завідувач кафедри музичного мистецтва і
хореографії.

кандидат педагогічних наук, доцент,
**ВАСИЛЕВСЬКА-СКУПА ЛЮДМИЛА
ПАВЛІВНА,**
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, завідувач
кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та
методики музичної освіти.

Захист відбудеться «29» квітня 2020 року о 14.00 год на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету за адресою www.vspu.edu.ua

Автореферат розісланий «28» березня 2020 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Демократизація і гуманізація сучасної української освіти, орієнтованої на розвиток особистості та реалізацію її духовно-естетичних потреб, вимагає переосмислення змісту позашкільної освіти підлітків. Прагнення України, як незалежної демократичної держави, стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне ствердження в суспільному та індивідуальному бутті загальнолюдських цінностей, духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. В зв'язку із зазначеним, метою всіх ланок освіти є формування громадянина, патріота, інтелектуально розвиненої, духовно і морально зрілої особистості, готової протистояти асоціальним впливам, творити себе і навколишній світ.

Окреслені завдання відображено в Законах України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Концепції естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури», Концепції «Нова українська школа», «Концепції загальної мистецької освіти», «Концепції позашкільної освіти і виховання», програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів» та в інших документах.

Концепція «Нова українська школа», закладаючи новий зміст і підходи до початкової, базової та профільної середньої освіти, передбачає тісну співпрацю з позашкільною освітою у процесі виявлення індивідуальних нахилів і здібностей кожної дитини для цілеспрямованого її розвитку і профорієнтації.

У сучасних умовах реформування освітньої системи значну увагу заклади позашкільної освіти приділяють музично-естетичному вихованню учнів засобами народно-інструментального виконавства, що спрямоване на формування духовного світу дитини, її емоційної сфери, розвитку відчуття прекрасного, музичного смаку, творчості. Водночас потребує дослідження проблема народно-інструментального виконавства підлітків у закладах позашкільної освіти, залучення до участі в якому впливає на розвиток національної самосвідомості дітей, розуміння необхідності збереження національного музичного фольклору та вивчення національних і регіональних фольклорних традицій. Актуальність дослідження визначається і загальним зниженням інтересу підлітків до теоретичного осмислення народно-інструментальної музики в естетичній реальності, також недостатньою розробленістю педагогічних технологій музично-естетичного виховання засобами народно-інструментального виконання.

Особливої значущості набуває музично-естетичне виховання дітей підліткового віку – періоду, коли відбувається усвідомлення загальної картини світу, зростає самосвідомість, формуються ціннісні орієнтації, активізуються процеси самовизначення, самопізнання, визначення особистих етико-естетичних поглядів і суджень.

Окремі аспекти позашкільної роботи з підлітками досліджували та досліджують провідні українські вчені: І. Бех, О. Биковська, В. Борисова, В. Вербицький, Т. Дем'янюк, А. Капська, О. Коберник, Б. Кобзарь, В. Мадзігон, О. Мелентьєв, О. Мироненко, В. Міленін, Г. Пустовіт, Ю. Руденко, А. Сиротенко, О. Сухомлинська, Т. Сущенко та ін.

Удосконалення музично-естетичного виховання підлітків в умовах позашкільної освіти досліджується *вітчизняними й зарубіжними вченими*: Л. Василевська-Скупа, С. Ліпська, М. Фадєєва, Н. Коренистова та ін.

Упродовж останнього десятиліття істотно зростає інтерес педагогів (Л. Горіна, Р. Ковальський, М. Моїсеєва, О. Палаженко, Є. Роговська, В. Рутецький) до дослідження методики формування виконавських умінь засобами гри на народних інструментах. У наукових працях психологів О. Костюка, В. Медушевського, Л. Мейера, Є. Назайкінського, В. Ражнікова, Г. Тарасова, П. Якобсона; педагогів Н. Гродзенської, О. Комаровської, Я. Кушки, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Стріхар, В. Черкасова, Ю. Юцевича досліджуються проблеми музично-естетичного виховання молоді.

Окремі аспекти музично-естетичного виховання, різні аспекти феномена музичного мистецтва, зокрема: психолого-педагогічні проблеми його сприйняття; виховання у дітей та юнацтва музичних інтересів; формування ціннісних орієнтацій молоді засобами музики розкриваються у дисертаційних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених: «Розвиток музично-естетичної культури школярів: на матеріалі уроків музики і позакласних занять» (О. Дороніна, 1999); «Методика музично-естетичного виховання школярів засобами інтегрованого підходу в навчанні: на основі реріхівської концепції естетичного виховання» (С. Кудрявцева, 2000); «Музично-естетичне виховання старшокласників (на матеріалі сучасної популярної естрадної музики)» (О. Сапожнік, 2001); «Музично-естетичне виховання як соціальний процес» (М. Сайфуллін, 2002); «Організаційно-педагогічні умови вдосконалення музично-естетичного виховання студентів педагогічних коледжів в процесі позааудиторної діяльності» (В. Шишкіна, 2002); «Формування музичного мислення майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки» (Н. Мозгальова, 2002), «Формування креативності майбутніх учителів музики» (В. Фрицюк, 2004), «Формування комунікативних умінь майбутніх учителів музики в процесі фахової вокально-хорової підготовки» (Л. Василевська-Скупа, 2007), «Формування музично-естетичного середовища як педагогічна проблема» (Н. Солопов, 2010); «Організація музичного дозвілля учнівської молоді як виховна проблема» (Б. Брилін, 2010), «Музично-естетичне виховання дітей в класі флейти в системі додаткової освіти» (М. Хучбаров, 2013); «Розвиток системи музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні (друга половина ХХ століття)» (Л. Сбітнева, 2016).

Незважаючи на психологічні та педагогічні дослідження зазначеної вище проблеми, виникла необхідність подальшого вивчення музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільному навчальному закладі.

Актуальність дослідження визначається також наявністю *суперечностей*, що потребують розв'язання, зокрема між:

- об'єктивними потребами українського суспільства у високому рівні музично-естетичного виховання підлітків і недостатнім рівнем розробленості теоретико-методичних основ зазначеного процесу;
- значним освітнім потенціалом позашкільної освіти і непослідовністю та консерватизмом форм гурткової роботи музично-естетичного профілю;

– орієнтацією сучасної педагогічної науки і практики на впровадження інноваційних методів музично-естетичного виховання підлітків і недостатньою модернізацією змісту, організаційних форм і методів позашкільної освіти.

Недостатня розробленість зазначеної проблеми, її актуальність, теоретичне і практичне значення, необхідність вирішення виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Музично-естетичне виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних навчальних закладах».**

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане згідно з основними напрямками досліджень, передбачених планом наукової роботи Південнослов'янського інституту Київського славистичного університету з проблеми «Гуманізація навчально-виховного процесу в закладах освіти як засіб становлення гармонійної особистості» (протокол вченої ради №01/08-08 від 17.01.2008 р.). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Південнослов'янського інституту «Київський славистичний університет» (протокол №11/09-10 від 09.07.2010 р.) та узгоджена на засіданні бюро Ради з координації наукових досліджень в галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 06 від 28.09.2010 р.), реєстраційний номер 0113U001929.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності методики реалізації педагогічних умов музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у закладах позашкільної освіти.

Об'єкт дослідження – музично-естетичне виховання підлітків у закладах позашкільної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у закладах позашкільної освіти.

Відповідно до мети, об'єкта та предмета визначено такі **завдання** дослідження:

1. Визначити стан дослідженості проблеми музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у педагогічній теорії та практиці й уточнити зміст ключових понять дослідження.

2. З'ясувати психологічні та педагогічні особливості музично-естетичного виховання підлітків.

3. Розробити критерії, показники та визначити рівні музично-естетичної вихованості підлітків.

4. Теоретично обґрунтувати, практично забезпечити та експериментально перевірити ефективність упровадження педагогічних умов музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних навчальних закладах.

Гіпотеза дослідження: музично-естетичне виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у закладах позашкільної освіти відбуватиметься ефективніше за таких педагогічних умов: реалізація педагогом особистісно орієнтованого підходу до педагогічної взаємодії з вихованцями в

процесі залучення їх до народно-інструментального виконавства; впровадження керівником гуртка методу контекстного музикування в процесі музично-естетичного виховання підлітків; формування у підлітків потреби в творчому саморозвитку з позиції орієнтації їх на засвоєння досвіду музично-творчої діяльності та інтеграції в соціально-культурне середовище.

Для виконання визначених завдань застосовувалися такі **методи дослідження:**

- *теоретичні* – аналіз філософської, соціальної, психолого-педагогічної літератури, вивчення законодавчих і нормативних документів щодо виховання сучасної молоді та узагальнення одержаної інформації з метою з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми, визначення категоріально-понятійного апарату дослідження; синтез, узагальнення, систематизація для теоретичного обґрунтування педагогічних умов музично-естетичного виховання підлітків;

- *емпіричні*: діагностичні (анкетування, бесіда, інтерв'ювання, тестування);

- *обсерваційні*: (пряме й опосередковане педагогічне спостереження) з метою визначення рівнів музично-естетичної вихованості підлітків;

- *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) з метою визначення ефективності впроваджених педагогічних умов;

- *статистичні методи* – методи математичної статистики, за допомогою яких визначено достовірність одержаних експериментальних даних і здійснено порівняльний аналіз отриманих результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження: Будинок юнацької творчості Заводського району (м. Миколаїв), міський Палац творчості учнів (м. Миколаїв), міський Будинок творчості дітей та юнацтва Інгульського району (м. Миколаїв), Первомайський районний центр дитячої творчості (м. Первомайськ Миколаївської області); Центр позашкільної роботи (с. Мішково-Погорілове Миколаївської області), обласний Будинок художньої творчості (м. Миколаїв). На різних етапах дослідження було охоплено 516 осіб, серед них: керівників музично-творчих колективів – 60 осіб, батьків – 150 осіб, вихованців – 300 осіб, директорів закладів позашкільної освіти – 6 осіб.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

уперше:

- розроблено критерії, показники та визначено рівні музично-естетичної вихованості підлітків;

- теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність упровадження педагогічних умов музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних навчальних закладах: реалізація педагогом особистісно-орієнтованого підходу до педагогічної взаємодії з вихованцями в процесі залучення їх до народно-інструментального виконавства; впровадження керівником гуртка методу контекстного музикування в процесі музично-естетичного виховання підлітків; формування у підлітків потреби в творчому саморозвитку з позиції орієнтації їх на засвоєння досвіду музично-творчої діяльності та інтеграції в соціально-культурне середовище;

–*уточнено* сутність, зміст і структуру ключових понять дослідження «виховання», «музичне виховання», «естетичне виховання», «музично-естетичне виховання», «народно-інструментальне виконавство», «педагогічні умови»;

–*набула подальшого розвитку* методика музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у закладах позашкільної освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та в ефективному впровадженні у практику діяльності позашкільних навчальних закладів авторської Комплексної навчальної програми з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку для оркестру народних інструментів, методичних рекомендацій – авторського посібника «Педагогічні умови формування творчого освітньо-виховного середовища в позашкільних навчальних закладах».

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані для забезпечення професійної підготовки керівників гуртків музично-естетичного профілю в закладах вищої освіти; розробки навчальних програм і методичних рекомендацій, навчально-методичних посібників під час викладання навчальних дисциплін «Музична педагогіка», «Теорія і методика виховання», «Методика гурткової роботи» та вдосконалення теоретико-методичної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчальних курсах для написання відповідних розділів підручників з музичної педагогіки, посібників для розробки нових технологій музичного виховання в системі середньої загальної та позашкільної освіти, а також у системі підвищення кваліфікації працівників освіти, культури, мистецтва. Основні положення дисертації можуть бути використані також у процесі написання спеціальних і узагальнювальних наукових праць з теорії та методики виховання та музичної педагогіки.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес закладів позашкільної освіти м. Миколаєва та області: Будинок творчості дітей та юнацтва Інгульського району (м. Миколаїв (довідка № 13.05.01-31/158/1 від 28.08.2019 р.), обласний Будинок художньої творчості (м. Миколаїв) (довідка № 151 від 16.09.2019 р.), Дитячо-юнацький центр позашкільної освіти національного відродження (довідка № 04 від 03.09.2019 р.), Центр позашкільної роботи (с. Мішково-Погорілове Миколаївської області) (довідка № 05/09-19 від 05.09.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. У публікації «Роль музичного мистецтва у формуванні духовності підлітків» (2011, співавтор С. І. Якименко) автором здійснено психолого-педагогічний аналіз особливості підліткового віку у формуванні духовності завдяки музичному мистецтву, в публікації «Теоретичний аспект вивчення проблеми музично-естетичного виховання підлітків в оркестрі народних інструментів. Організація навчально-виховної роботи в дитячому оркестрі народних інструментів» (2016, співавтор С. І. Якименко) автором визначено педагогічні умови формування творчого освітньо-виховного середовища в закладах позашкільної освіти та узагальнено результати наукового дослідження актуальних проблем розвитку дитини засобами музичного мистецтва.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження були представлені на науково-практичних конференціях різного рівня:

міжнародних – «Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (Тернопіль, 2011); «Наукова молодь: досягнення та перспективи» (Луганськ, 2010); «Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології» (Львів, 2015); «The generation of scientific ideas: texts international scientific-practical congress of teachers and psychologists» (Geneva, 2014); *всеукраїнських* – «Сучасна освіта і наука в Україні: наукові здобутки, стан і перспективи (Дніпропетровськ, 2011); «Молода наука України – третє тисячоліття» (Запоріжжя, 2011); «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (Одеса, 2011); «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (Запоріжжя, 2011); «Наука України. Перспективи та потенціал» (Запоріжжя, 2012); «Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації» (Одеса, 2013); «Молода наука України: Перспективи і потенціал» (Запоріжжя, 2013); «Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації» (Київ, 2013); «Формування підґрунтя для державного розвитку: роль науки» (Київ, 2014); «Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (Одеса, 2015); *регіональних* – «Актуальні проблеми педагогічної науки: (Миколаїв, 2011); «Гуманізація освітнього простору початкової школи: проблеми та перспективи» (Миколаїв, 2017), на кафедрі музичного мистецтва факультету педагогіки та психології Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків та списку використаних джерел (245 найменування, з яких – 8 іншомовних), 13 додатків на 35 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 247 сторінок, основна частина складає 161 сторінку. Робота містить 17 таблиць та 11 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і ступінь розробленості досліджуваної теми, розкрито її зв'язок із науковими планами, програмами та темами; визначено мету, об'єкт, предмет, гіпотезу, основні завдання і методи дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; представлено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «**Теоретико-методичні основи музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних навчальних закладах**» – здійснено аналіз стану розробленості проблеми у філософській, соціальній, психолого-педагогічній вітчизняній і зарубіжній літературі, визначено сутність ключових понять дослідження, розкрито особливості музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства. Узагальнення підходів дослідників (Б. Брилін, Л. Василевська-Скупа, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Є. Квятковский, А. Кузьмінський, В. Омеляненко, М. Фіцула, В. Черкасов, Ю. Юцевич) до визначення поняття «естетичне виховання» дає підстави стверджувати, що зазначена науково-педагогічна категорія означає цілеспрямовану діяльність особистості щодо розвитку вміння сприймати, розуміти та естетично оцінювати факти, явища, процеси реального світу на основі знань і практичних умінь в певному виді мистецтва.

Зазначаємо, що процес формування естетичних почуттів, смаків, інтересів, потреб, уподобань особистості відбувається через художньо-емоційне опанування навколишньої дійсності. Виокремлено основні положення, що характеризують сутність естетичного виховання: по-перше, це – процес цілеспрямованої дії; по-друге, це – формування здатності сприймати й бачити красу в мистецтві та житті, оцінювати її; по-третє, метою естетичного виховання особистості є формування її естетичних смаків й ідеалів; по-четверте, це – розвиток здібності до самостійної творчості і створення прекрасного.

Визначаємо такі спільні ознаки у змісті наукової категорії: «естетична вихованість» – здатність сприймати, відчувати і розуміти прекрасне; розвиненість художніх здібностей; сформованість естетичної культури, розвиненість естетичних поглядів, смаків і відчуттів. Підґрунтям системи музично-естетичного виховання підлітка є зв'язок музичного виховання з естетичною сутністю музичного мистецтва. Музично-естетичне виховання науковці досліджують у двох аспектах: по-перше, як наслідок дії системи, що зафіксована Державним стандартом щодо певної освітньої системи, а, по-друге, зважаючи на те, що результатом музично-естетичного виховання є особистість, то результатом є її музично-естетичний досвід як сукупність особистісних якостей, музичних знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, світогляду, музично-творчої діяльності.

Наукові підходи вчених (Ю. Борев, Н. Киященко, Н. Лейзеров, В. Шацький) співпадають у тому, що під час музично-естетичного виховання здійснюється розвиток музичних здібностей і навичок музично-творчої діяльності особистості дитини, який забезпечує не лише свідоме сприймання творів музичного мистецтва, а й здатність критичного ставлення до музичних явищ і потребу в збереженні та примноженні національних музичних традицій.

Отже, зміст поняття «музично-естетичне виховання» визначено дослідниками у таких аспектах як: складова духовного розвитку людини, її художньо-емоційної сфери, естетичного ставлення до навколишньої дійсності в процесі формування особистості; засіб розвитку музичних здібностей людини, що забезпечують свідоме сприймання творів музичного мистецтва, здатність критичного ставлення до музичних явищ, поширення впливу музики на процеси спілкування людей, покращення їхнього побуту, збереження та примноження національних музичних традицій; спеціально організований цілеспрямований процес формування музичних якостей і музично-естетичної свідомості.

Резюмуючи зазначене вище, у контексті нашого дослідження визначаємо музично-естетичне виховання підлітків як цілеспрямований процес включення підлітка в систему позашкільної музичної діяльності, спрямованої на вдосконалення музично-естетичних уявлень і на розвиток творчих музичних здібностей засобами народно-інструментального виконавства. У процесі дослідження нами визначено психологічні та педагогічні особливості музично-естетичного виховання підлітків на основі концептуального підходу до позашкільної діяльності, як цілісної педагогічної системи виховання особистості школяра у специфічних умовах її навчання.

У другому розділі – «Діагностика музично-естетичної вихованості підлітків у позашкільних навчальних закладах» – розроблено критерії, їх показники та схарактеризовано рівні сформованості зазначеного вище феномена;

представлено методику, перебіг і результати констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи, визначено вихідні рівні музично-естетичної вихованості підлітків. На основі аналізу підходів науковців до визначення структури музично-естетичної вихованості підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних навчальних закладах нами виокремлено такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-творчий і соціально-комунікативний, які перебувають між собою в тісному взаємозв'язку та одночасно є відповідними критеріями.

На основі розроблених критеріїв та їх показників нами обґрунтовані та схарактеризовані три рівні музично-естетичної вихованості підлітків: високий (особистісно-усвідомлений), середній (еталонний рівень), низький (інформаційно-інтуїтивний).

Констатувальний експеримент проводився з січня 2016 року по травень 2016 року на базі експериментальних позашкільних навчальних закладів. Під час проведення констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи з метою встановлення вихідного рівня музично-естетичної вихованості підлітків, відповідно до розроблених критеріїв, показників і рівнів, нами здійснювалась діагностика зазначеної якості у вихованців. Дослідження вихідного рівня музично-естетичної вихованості підлітків ЕГ та КГ проводилось за визначеними критеріями (мотиваційно-ціннісним, когнітивним, діяльнісно-творчим, соціально-комунікативним) на основі розробленого діагностичного інструментарію (табл.1).

Таблиця 1

**Діагностична програма
дослідження музично-естетичної вихованості підлітків**

Компоненти	Методики дослідження
Мотиваційно-ціннісний	Анкета щодо визначення психологічної установки школярів на естетичне ставлення до дійсності. Методика вибіркового аналізу для визначення рівня розуміння школярами сутності процесу естетичного відображення дійсності в творах мистецтва. Дослідження музичних інтересів підлітків.
Когнітивний	Метод «Бліц-вибір» музичних творів. Методика «Предметне коло» (В. Дряпіка). Методика «Предметне коло» (В. Ражніков). Дослідження асоціативних уявлень підлітків у процесі сприйняття музичних творів.
Діяльнісно-творчий	Методика дослідження оцінки функцій музичного мистецтва.
Соціально-комунікативний	Вивчення результативності залучення школярів підліткового віку до різних видів і форм художньої діяльності, участі в концертах, фестивалях та інших форм презентації публічного музикування.

На основі аналізу результатів констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи з'ясовано, що стан музично-естетичної вихованості підлітків КГ та ЕГ відповідає, в основному, середньому та низькому рівням. Порівняння рівнів музично-естетичної вихованості підлітків ЕГ та КГ на констатувальному етапі дає підстави стверджувати про ідентичність числових значень вихідних показників зазначеного вище особистісного утворення. Кількісні та якісні результати дослідження свідчать, що в ЕГ низький (інформаційно-інтуїтивний) рівень мають 50,0 % підлітків, середній (еталонний рівень) – 41,3 %, високий рівень (особистісно-усвідомлений) – 6,9 %. У КГ низький (інформаційно-інтуїтивний) рівень мають 51,3 % підлітків, середній (еталонний рівень) – 41,3 %, високий рівень (особистісно-усвідомлений) – 5,6 %.

У третьому розділі – **«Оптимізація музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних навчальних закладах»** – теоретично обґрунтовано педагогічні умови музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільному навчальному закладі та описано методику їх упровадження, висвітлено перебіг і результати формування етапу експерименту.

На формуальному етапі педагогічного експерименту реалізовано розроблені педагогічні умови музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільному навчальному закладі.

Відповідно до логіки нашого дослідження на формуальному етапі дослідно-експериментальної роботи, що проводився з грудня 2016 року до травня 2018 року, впроваджувалися теоретично обґрунтовані та розроблені педагогічні умови в процес музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства в ЕПНЗ.

Перша педагогічна умова щодо реалізації педагогом особистісно-орієнтованого підходу до педагогічної взаємодії з вихованцями в процесі залучення до народно-інструментального виконавства впроваджувалась на основі розробленої Комплексної навчальної програми з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку оркестру народних інструментів, погодженої науково-методичною радою Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, методичних рекомендацій і авторського посібника «Педагогічні умови формування творчого освітньо-виховного середовища в позашкільних навчальних закладах»; взаємозв'язку індивідуальних, групових і колективних форм музичної діяльності; педагогічної технології «ситуація успіху», засобами впровадження технології «Портфоліо» музичних колективів та індивідуальних портфоліо; партнерської взаємодії педагога та вихованця засобами музично-естетичних практик.

З метою реалізації особистісно орієнтованого підходу до музично-естетичного виховання підлітків педагогами ЕПНЗ впроваджувалось портфоліо підлітків – членів музичних гуртків ЕПНЗ і портфоліо музичних колективів на основі розробленого положення. Педагогами ЕПНЗ спільно з вихованцями розроблено такі розділи портфоліо: «Вступ», «Ласкаво просимо!», «Давайте познайомимось», що містить фотопортрет усіх членів музичного гуртка, «Які ми?» – особисті захоплення кожного члена гуртка, «Наші успіхи та досягнення», «Наші мрії» та «Ми – волонтери».

Забезпечення реалізації другої педагогічної умови – впровадження керівником гуртка методу контекстного музикування – здійснювалося засобами розкриття музично-образних конотацій; орієнтації в музичному середовищі та пошуку нових способів інтерпретації музичних творів; інтеграції підлітка в культурний діалог; застосування теоретичних знань; формування у вихованців особливого емоційного підходу до музики, впровадження керівниками гуртків ЕПНЗ комп'ютерних технологій, що стимулювало використання більш складних і багатофункціональних музичних програм. Завдяки впровадженню методу контекстного музикування педагогами ЕПНЗ реалізована можливість ефективної адаптації індивідуальних особливостей вихованця, традиційні та інноваційні методи музично-естетичного виховання підлітків, підвищено рівень теоретичних знань.

Керівники гуртків ЕПНЗ провели флешмоб «Музичними стежками рідного міста», досліджуючи історію народно-інструментального аматорства, що сприяє формуванню у підлітків почуття причетності до культури свого народу, почуття спільності з іншими людьми, моральних установок, життєвих орієнтирів. Нами була організована *етноорієнтована* міжгурткова діяльність на основі реалізації принципу цілісного уявлення про народну культуру. Найбільш яскраво це проявляється під час вивчення народної культури обрядовості, зокрема, святково-календарної, що передбачає певну сформовану послідовність дій, об'єднаних у театралізовану виставу, складовими компонентами якої є костюм, національна їжа, обрядові пісні, танці.

Упровадження третьої педагогічної умови – формування у підлітків потреби в творчому саморозвитку з позиції орієнтації на засвоєння досвіду музично-творчої діяльності та інтеграції в соціально-культурне середовище, – здійснювалось засобами організації спільних «Мистецьких декад», фестивалів, творчих проєктів, флешмобів, самоврядування в ЕПНЗ, відкриттям музичних клубів: «Гармонія», любителів рок-музики, «Музична палітра».

Отже, результатом упровадження педагогічних умов музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства в ЕПНЗ відповідно до завдань формувального етапу дослідно-експериментальної роботи стало підвищення ефективності зазначеного вище процесу: удосконалено зміст, форми та методи музично-виконавської діяльності в підліткових ансамблях та оркестрах народних інструментів; підвищено рівень теоретичних знань з музики; здійснено розширення інтересів, потреб, аксіологічних установок, музично-естетичного досвіду, мотивації вихованців до активної творчої діяльності на основі колективного сприйняття, виконання, аналізу й оцінки явищ музичної культури.

Узагальнення результатів діагностики рівня музично-естетичної вихованості підлітків ЕГ та КГ та їх порівняльний аналіз наприкінці педагогічного експерименту дає підстави зробити висновок: позитивна динаміка музично-естетичної вихованості підлітків експериментальної групи простежується на високому рівні (особистісно-усвідомленому) підвищенням показників на 36,2 %; середньому (еталонному) – на 1,6 % та зменшенням низького рівня (інформаційно-інтуїтивного) на 37,8 %.

Аналіз результативності контрольного дослідження показав досить істотне підвищення рівня музично-естетичної вихованості учнів ЕГ, що підтверджується статистичними даними на рис. 1.

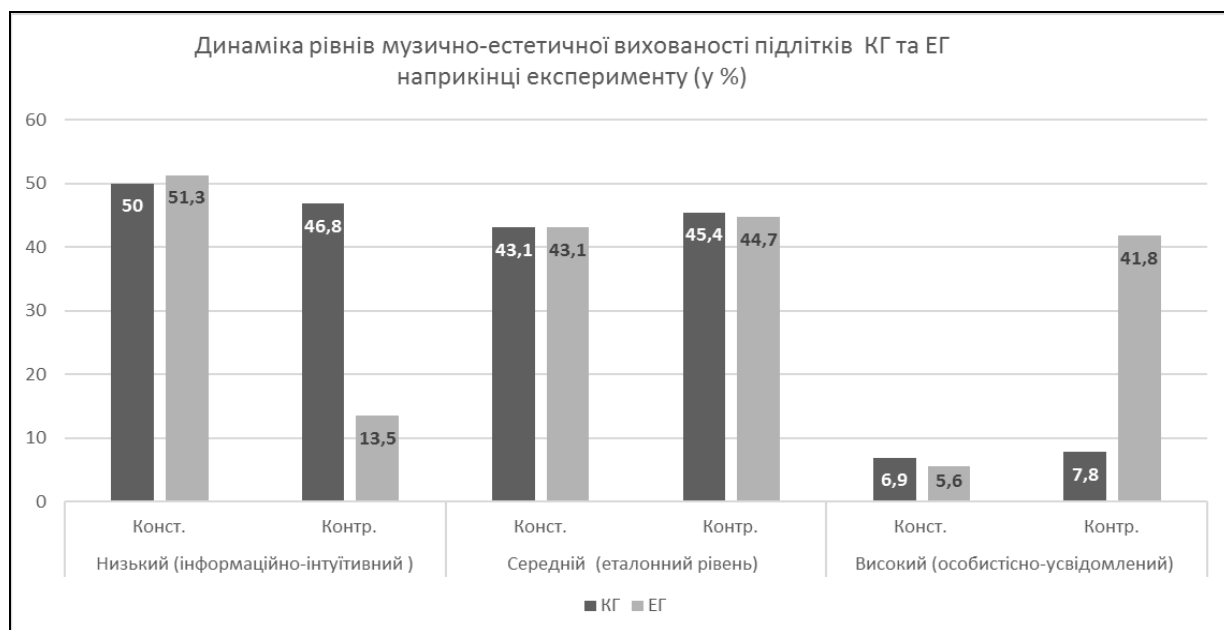

Рис.1 Динаміка рівнів музично-естетичної вихованості підлітків КГ та ЕГ наприкінці експерименту (у %)

Отже, в КГ рівень музично-естетичної вихованості суттєво не змінився, а в ЕГ відбулися значні якісні зміни: зросла кількість учнів, віднесених нами до високого рівня, з 5,6 % до 41,8 %, що відбулося за рахунок учнів середнього рівня, що, зі свого боку, поповнилося з низького рівня і, чисельність якого скоротилась з 51,3 % до 13,5 %. У контрольній групі виявлена позитивна динаміка показників музично-естетичної вихованості: високого рівня на 0,9 %, середнього – на 1,9 % та незначне зменшення низького рівня – на 3,2 %. З'ясовано, що впроваджені в освітній процес експериментальних закладів освіти педагогічні умови підтвердили свою ефективність на контрольному етапі дослідно-експериментальної роботи, що доведено позитивною динамікою високого рівня (особистісно-усвідомленого) музично-естетичної вихованості підлітків ЕГ на 36,2%.

Об'єктивність і достовірність одержаних результатів доведена використанням методів математичної статистики, зокрема із застосуванням математичного розрахунку за формулою А. Купріяна.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено і запропоновано нове вирішення актуальної проблеми музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільному навчальному закладі. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної, філософської і методичної літератури, результати дослідження уможливили формулювання наступних висновків:

1. На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних філософських, психолого-педагогічних джерел щодо змісту музично-естетичного виховання підлітків у позашкільному навчальному закладі досліджено стан розробленості означеної

проблеми в педагогічній теорії та практиці. З'ясовано, що теорія та практика виховання в освітньому просторі України крізь призму сучасного процесу реформування освіти спонукає дослідників до пошуку ефективних шляхів музично-естетичного виховання підлітків у закладах позашкільної освіти.

Уточнено сутність ключових понять дослідження:

- «виховання» є процесом цілеспрямованої, систематичної, організованої і планомірної взаємодії вихователя і вихованця, під час якого відбувається вплив на свідомість, підсвідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери вихованця з метою формування у нього наукового світогляду, високих моральних, громадських і професійних рис для розвитку його особистості;

- «музичне виховання» є спеціально організованим процесом, метою якого є розвиток особистісних якостей і музичних здібностей дитини засобами музичного мистецтва; цілеспрямоване пізнання учнями явищ музичного мистецтва; формування музичної свідомості, художньо-емоційної сфери, музично-естетичної культури дітей та естетичного ставлення до навколишньої дійсності; освоєння особистістю музичних знань і оволодіння навичками музичної діяльності в результаті взаємодії учителя з учнем;

- «естетичне виховання» є цілеспрямованою діяльністю особистості щодо розвитку вміння сприймати, розуміти та естетично оцінювати факти, явища, процеси реального світу на основі знань і практичних умінь в певному виді мистецтва;

- «музично-естетичне виховання підлітків» є цілеспрямованим процесом включення учня в систему позашкільної музичної діяльності, спрямованої на вдосконалення музично-естетичних уявлень і на розвиток творчих музичних здібностей засобами народно-інструментального виконавства, пробудження естетичного ставлення до національного фольклору, мистецтва, до навколишнього світу та культурних цінностей;

- «педагогічні умови» є складовою педагогічної системи позашкільного навчального закладу, що відображає сукупність можливостей його освітнього середовища та впливає на музично-естетичне виховання підлітків і забезпечує його ефективне функціонування та розвиток.

2. На основі концептуального підходу до позашкільної діяльності як цілісної педагогічної системи виховання особистості школяра в специфічних умовах її навчання визначено психолого-педагогічні особливості музично-естетичного виховання підлітків, що полягають: у забезпеченні рольового зв'язку між вихованцем і педагогом-керівником гуртка; впровадженні особистісно орієнтованого підходу до інтересів і здібностей кожного вихованця; реалізацією варіативних (зокрема індивідуальних) типових, авторських, комплексних та інших програм, прогнозованим результатом реалізації яких є не лише поглиблені знання, вміння, спеціальні навички підлітків, а й розвиток особистості вихованця, становлення його індивідуальності, формування системи цінностей; індивідуальному підході до вихованця, що поєднується з соціальною спрямованістю діяльності та створює можливості вихованцю знайти своє місце в колективі; впровадженні принципів: гуманізації (домінування ідеї унікальності кожного вихованця); визнання самоцінності дитинства, орієнтації на створення комфортних

психологічних умов для розвитку творчого потенціалу вихованця; дитиноцентризму (пріоритет інтересів і потреб вихованця); природовідповідності та культуровідповідності (орієнтація та врахування індивідуальних природних задатків і можливостей розвитку підлітка); індивідуалізації, що передбачає не лише врахування індивідуальних особливостей вихованця, а й прийняття його цінностей для розвитку неповторності; інтеграції процесу музично-естетичного виховання і соціокультурного середовища; творчої співпраці вихованців і педагога на основі партнерства, ствердження стосунків творчої співучасті в процесі музичної діяльності для досягнення спільних творчих результатів; активному залученні сім'ї вихованця до співпраці з педагогами.

3. Виокремлено критерії та показники музично-естетичної вихованості підлітків: мотиваційно-ціннісний (позитивна налаштованість на успішну життєдіяльність, осмисленість цілей життя, вибір напрямку майбутньої професійної діяльності); когнітивний (знання про світ, закони життя, про себе, життєва мудрість, знання норм поведінки); діяльнісно-творчий (прийняття громадських норм поведінки, життєтворчі здібності, модель поведінки у конфліктній ситуації); соціально-комунікативний критерій (активна національна самоідентифікація в музичному просторі, активне включення в навколишнє музичне середовище засобами участі в концертній діяльності, спільна музично-творча діяльність). На основі визначених критеріїв та їх показників охарактеризовано рівні – високий (особистісно-усвідомлений), середній (еталонний рівень) і низький (інформаційно-інтуїтивний).

З'ясовано, що на констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи переважно низький рівень музично-естетичної вихованості підлітків ЕГ та КГ пояснюється невідповідністю змісту, форм і методів гурткової роботи музичного профілю особливостям, інтересам, нахилам, потребам підлітків і потребою у впровадженні особистісно-орієнтованого підходу до зазначеного процесу засобами підвищення професійної компетентності керівників гуртків.

4. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільному навчальному закладі: реалізація педагогом особистісно орієнтованого підходу до педагогічної взаємодії з вихованцями в процесі залучення їх до народно-інструментального виконавства; впровадження керівником гуртка методу контекстного музикування у процесі музично-естетичного виховання підлітків; формування у підлітків потреби в творчому саморозвитку з позиції орієнтації їх на засвоєння досвіду музично-творчої діяльності та інтеграції в соціально-культурне середовище. Здійснено експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільному навчальному закладі.

Перша педагогічна умова щодо реалізації педагогом особистісно орієнтованого підходу до педагогічної взаємодії з вихованцями в процесі їх залучення до народно-інструментального виконавства впроваджувалась на основі розробленої авторської комплексної навчальної програми з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку оркестру народних інструментів, методичних рекомендацій авторського посібника «Педагогічні умови формування творчого

освітнього середовища в позашкільних навчальних закладах»; взаємозв'язку індивідуальних, групових та колективних форм музичної діяльності; педагогічної технології «Створення ситуації успіху», автентичного оцінювання музичної діяльності вихованців засобами впровадження технології «Портфоліо» музичних колективів та індивідуальних портфоліо; партнерської взаємодії педагога та вихованця засобами музично-естетичних практик.

Реалізація *другої педагогічної* умови здійснювалось засобами впровадження керівниками гуртків ЕПНЗ комп'ютерних технологій, що ґрунтувалась на адекватних музично-естетичному вихованню підлітків принципах і методах організації народно-інструментального виконавства та стимулювало використання більш складних і багатофункціональних музичних програм.

Впровадження *третьої педагогічної* умови – формування у підлітків потреби у творчому саморозвитку з позиції їх орієнтації на засвоєння досвіду музично-творчої діяльності та інтеграції в соціально-культурне середовище, здійснювалось засобами організації спільних «Мистецьких декад», фестивалів, творчих проєктів, флешмобів, самоврядування в ЕПНЗ.

Доведено ефективність реалізації педагогічних умов музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних навчальних закладах, що перевірялась шляхом зіставлення результатів діагностики експериментальної та контрольної груп на констатувальному та контрольному етапах дослідно-експериментальної роботи.

Порівняння результатів дозволило простежити позитивну динаміку розвитку у вихованців структурних компонентів досліджуваної якості, зробити висновки стосовно ефективності впроваджених педагогічних умов: у КГ рівень музично-естетичної вихованості суттєво не змінився, а в ЕГ відбулися значні якісні зміни (зросла кількість учнів, віднесених нами до високого рівня з 5,6 % до 41,8 %), що відбулося за рахунок учнів середнього рівня, що, у свою чергу, поповнився з низького рівня і, чисельність якого скоротилась з 51,3 % до 13,5 %. Позитивна динаміка результатів проведеного дослідження дає підстави вважати, що мета дослідження досягнута, поставлені завдання виконані, гіпотеза підтверджена. Проведене дослідження не вичерпує вирішення всіх проблем музично-естетичного виховання підлітків у позашкільному навчальному закладі.

Подальшого вивчення потребують питання розробки і впровадження інтегрованого підходу до забезпечення змісту музично-естетичного виховання підлітків у позашкільному навчальному закладі. Зважаючи на актуальність досліджуваної проблеми, *рекомендовано* впроваджувати в освітню діяльність закладів позашкільної освіти авторську Комплексну навчальну програму з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку для оркестру народних інструментів та методичні рекомендації «Педагогічні умови формування творчого освітньо-виховного середовища в позашкільних навчальних закладах».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Методичний посібник:

1. Якименко С. І., Сироежко О. В., Тарасюк А. М., Драган А. О. Педагогічні умови формування творчого освітньо-виховного середовища в позашкільних навчальних закладах: навч.-метод. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2016. 184 с.

Статті у фахових виданнях України:

2. Сироежко О. В. Формування музично-естетичної культури підлітків засобами народно-інструментального виконавства в позашкільних навчальних закладах. *Педагогічна освіта: теорія та практика*: зб. наук. пр. Миколаївського Національного університету імені В.О. Сухомлинського. Миколаїв, 2011. Вип. 34. С. 114–117.

3. Сироежко О. В. Роль музичного мистецтва у формування духовності підлітків. *Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Миколаївського Національного університету імені В.О. Сухомлинського. Миколаїв, 2011. Вип. 35. С. 149–154.

4. Сироежко О. В. Педагогічний процес у позашкільних закладах, як соціально-виховний феномен всебічного розвитку творчої особистості. *Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Миколаївського Національного університету імені В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2012. Вип. 1.39. С. 297–301.

5. Сироежко О. В. Музично-естетичне виховання підлітків у дитячому оркестрі народних інструментів. *Науковий часопис*: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Index Copernicus International. Київ, 2019. Вип. 69. С. 219 – 223.

6. Сироежко О. В. Музично-естетичне виховання підлітків як науково-педагогічна проблема. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Класичного приватного університету. Index Copernicus International. Запоріжжя, 2019. Вип. 65. С. 79 – 84.

7. Сироежко О. В. Психолого-педагогічні особливості музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у закладах позашкільної освіти. *Імідж сучасного педагога*: електор. наук. фах. вид. Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. Полтава, 2019. Вип. 5 (188), Web-site: isp.poiprpo.pl.ua. С. 115 – 120.

Статті в інших виданнях:

8. Сироежко О. В. Формування музично-естетичної культури підлітків засобами народно-інструментального виконавства в позашкільних навчальних закладах. *Глаголь добро: Суспільно-гуманітарний альманах науково-педагогічної бібліотеки м. Миколаєва*. 2011. Вип. 1. С. 146–149.

9. Сироежко О. В. Музично-естетичне виховання підлітків в контексті розвитку національних цінностей. *Весняні педагогічні читання: Дитина замовляє розвиток Миколаївського Національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2012. Вип. 1. С. 65–70.

10. Сироежко О. В. Обґрунтування педагогічних умов музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства в позашкільних навчальних закладах. *Virtus: Scientific Journal*. 2019. № 36. Р. 122 – 125.

11. Syroiezhko O. V. Development of musical educational interests teens means performance folk instruments. *The unity of science international scientific periodical journal the European association of pedagogues and psychologists*. 2015 Р 70–77.

12. Syroiezhko O. V. Musical art aesthetic phenomenon. *Science, the European Association of pedagogues and psychologists*. 2015. Р 212 – 217.

13. Сироежко О. В. Народно-інструментальна музика, як фактор формування музично-естетичної культури підлітків в позашкільних навчальних закладах. *The journal publishes scientific studies, reports and reports about achievements in different scientific fields*. 2019. № 38. Р. 23 – 29.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

14. Сироежко О. В. Формування інтересу підлітків до народної музики. *Сучасна освіта і наука в Україні: наукові здобутки, стан і перспективи* : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф., 23–25 берез. 2011 р. Дніпропетровськ, 2011. С. 6–8.

15. Сироежко О. В. Музично-естетичне виховання, як фактор формування творчого потенціалу креативної особистості. *Молода наука України – третє тисячоліття* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., 20–22 квіт. 2011 р. Запоріжжя, 2011. С. 12–15.

16. Сироежко О. В. Психофізіологічний аспект сприйняття музичного ритму та його вплив на слухача. *Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку*: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф., 27–29 лип. 2011 р. Одеса, 2011. С. 133–135.

17. Сироежко О. В. Виховання музично-естетичної культури підлітків в позашкільних закладах. *Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку*: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., 29–30 верес. 2011 р. Запоріжжя, 2011. С. 62–64.

18. Сироежко О. В. Музично-естетичне виховання підлітків в контексті розвитку національних цінностей. *Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми*: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. інтер. конф., 31 жовт. 2011 р. Тернопіль, 2011. С. 171–174.

19. Сироежко О. В. Формування музично-естетичної культури підлітків засобами народно-інструментального виконавства в позашкільних навчальних закладах. *Актуальні проблеми педагогічної науки*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 10–12 лист. 2011 р. Миколаїв, 2011. С. 140–143.

20. Сироежко О. В. Позашкільна освіта і виховання в сучасних соціокультурних вимірах. *Наука України. Перспективи та потенціал*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., 22–24 лют. 2012 р. Запоріжжя, 2012. С. 123–126.

21. Сироєжко О. В. Музично-естетичне виховання, як психолого-педагогічна проблема. *Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації*: матеріали XVII Всеукр. наук.-практ. конф., 25–26 жовт. 2013 р. Одеса, 2013. С. 57–60.
22. Сироєжко О. В. Позашкільна освіта в сучасних соціокультурних вимірах. *Молода наука України: Перспективи і потенціал*: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф., 22–23 лют. 2013 р. Запоріжжя, 2013. С. 156–158.
23. Сироєжко О. В. Розвиток творчої особистості в позашкільних закладах. *Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації*: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф., 25–26 січ. 2013р. Київ, 2013. С. 87–89.
24. Сироєжко О. В. Народно-інструментальна творчість, як засіб музично-естетичного виховання підлітків. *Формування підґрунтя для державного розвитку: роль науки*: матеріали збірки наукових праць Міжнар. наук. конф., 29 лист. 2014 р. Київ, 2014. С. 96–100.
25. Сироєжко О. В. Організація навчально-виховної роботи в дитячому оркестрі народних інструментів в позашкільному навчальному закладі. *The generation of scientific ideas: texts international scientific-practical congress of teachers and psychologists*. Geneva, 2014 у. Р. 62–68.
26. Сироєжко О. В. З історії народного інструментального ансамблевого музикування в Україні. *Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 трав. 2015 р. Одеса, 2015. С. 66–69.
27. Сироєжко О. В. Інструментальне ансамблеве виконавство, як засіб естетичного виховання підлітків. *Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 лист. 2015 р. Львів, 2015. С. 73–77.
28. Сироєжко О. В. Музичне мистецтво, як засіб виховання молодших школярів. *Гуманізація освітнього простору початкової школи: проблеми та перспективи*: матеріали регіон. наук.-практ. інтер. конф., 15 груд. 2016 р. Миколаїв, 2017. С. 85–89.
29. Сироєжко О. В. Критерії, показники та рівні музично-естетичної вихованості підлітків. *Proceedings of the 1 st International Symposium on Intellectual Economics, Management and Education, September 20, 2019*. Vilnius Gediminas Technical University.: Vilnius Gediminas Technical University, 2019. P. 273 – 276.

АНОТАЦІЇ

Сироєжко О.В. Музично-естетичне виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних навчальних закладах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.07 «Теорія та методика виховання». Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2020.

Дисертацію присвячено проблемі музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільному навчальному

закладі. Здійснено аналіз стану розробленості проблеми у філософській, соціальній, психолого-педагогічній вітчизняній та зарубіжній літературі та уточнено зміст ключових понять у контексті проблеми дослідження: «виховання», «музичне виховання», «естетичне виховання», «музично-естетичне виховання», «педагогічні умови». Визначено психолого-педагогічні особливості музично-естетичного виховання підлітків на основі концептуального підходу до позашкільної діяльності, як цілісної педагогічної системи виховання особистості школяра у специфічних умовах її навчання.

На основі розроблених критеріїв та їх показників визначено та схарактеризовано три рівні музично-естетичної вихованості підлітків: високий (особистісно-усвідомлений), середній (еталонний рівень), низький (інформаційно-інтуїтивний).

Теоретично обґрунтовано та впроваджено педагогічні умови музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних навчальних закладах.

Ключові слова: підлітки, музично-естетичне виховання, народно-інструментальне виконавство, позашкільний навчальний заклад, компоненти, критерій, когнітивний критерій, мотиваційно-ціннісний критерій, діяльнісно-творчий, соціально-комунікативний.

Сыроежко О. В. Музыкально-эстетическое воспитание подростков средствами народно-инструментального исполнительства во внешкольных учебных заведениях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук (доктора философии) по специальности 13.00.07 «Теория и методика воспитания». Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Винница, 2020.

Диссертация посвящена проблеме музыкально-эстетического воспитания подростков средствами народно-инструментального исполнительства во внешкольном учебном заведении. Осуществлен анализ состояния разработанности проблемы в философской, социальной, психолого-педагогической отечественной и зарубежной литературе и уточнено содержание ключевых понятий в контексте проблемы исследования: «воспитание», «музыкальное воспитание», «эстетическое воспитание», «музыкально-эстетическое воспитание», «педагогические условия». Определены психолого-педагогические особенности музыкально-эстетического воспитания подростков на основе концептуального подхода к внешкольной деятельности, как целостной педагогической системы воспитания личности школьника в специфических условиях ее обучения.

На основе разработанных критериев и их показателей определены и охарактеризованы три уровня музыкально-эстетической воспитанности подростков: высокий (личностно-осознанный), средний (эталонный уровень), низкий (информационно-интуитивный).

Теоретически обоснованы и внедрены педагогические условия музыкально-эстетического воспитания подростков средствами народно-инструментального исполнительства во внешкольных учебных заведениях.

Ключевые слова: подростки, музыкально-эстетическое воспитание, народно-инструментальное исполнительство, внешкольное учебное заведение, компоненты, критерий, когнитивный критерий, мотивационно-ценностный критерий, деятельно-творческий, социально-коммуникативный.

O. V. Syroiezhko Musical and aesthetic education of adolescents by means of folk instrumental performance inextracurricular educational institutions. Manuscript.

The thesis for the scientific degree of a candidate of pedagogical sciences (Ph.D.) in the speciality 13.00.07 – Theory and Methods of Education. – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, 2020.

The thesis deals with the problem of musical and aesthetic education of adolescents by means of folk instrumental performance in extracurricular educational institutions. The scientific work substantiates the relevance of the research topic, which is the request of Ukrainian society to strengthen the connection between culture and education aimed at creative development of a self-sufficient, original personality, capable of self-expression, self-realization, spiritual, intellectual and artistic self-improvement throughout his or her life. The analysis of the development of the problem in the philosophical, social, psychological, pedagogical, national and foreign literature with regard to the key concepts of the study of «education», «musical education», «aesthetic education», «musical and aesthetic education», «pedagogical conditions» is carried out.

The psychological and pedagogical peculiarities of musical and aesthetic education of adolescents are determined on the basis of the conceptual approach to extracurricular activities as a holistic pedagogical system of education of a student's personality in the specific conditions of the education. According to the analysis of the approaches of scientists related to the structure of musical and aesthetic education of adolescents by means of folk-instrumental performance in extracurricular educational institutions, the following components were distinguished: motivational and value, cognitive, activity-orientated and creative, social and communicative, which are closely interconnected and at the same time are the relevant criteria. According to the developed criteria and their indicators, three levels of musical and aesthetic education of adolescents are substantiated and characterized: high (self-conscious), medium (reference level), low (information-intuitive). Three pedagogical conditions based on the analysis of the current state of musical and aesthetic education of adolescents: the introduction of the method of contextual music by the leader of the activity in the process of implementing methodological pluralism; formation of adolescents' need for creative self-development from the point of their orientation towards learning the experience of musical activity and integration into the social and cultural environment.

The first pedagogical condition for the implementation of a teacher-oriented approach to pedagogical interaction with students in the process of their involvement in folk instrumental performance was developed on the basis of «Complex curriculum for extracurricular education of artistic and aesthetic instruments»; the methodological recommendation of the author's guidebook «Pedagogical conditions of formation of creative learning environment in extracurricular establishments»; interconnection of individual and group forms of musical formation of creative educational environment in

extracurricular educational institutions»; the interconnection of individual, group and collective forms of musical activity; pedagogical technology «situation of success», authentic evaluation of musical activity of pupils by means of introduction of technology «Portfolio» of musical groups and individual portfolios; partnership between the teacher and the pupil by means of musical and aesthetic practices.

The implementation of the second pedagogical condition was carried out by means of revealing musical imagery connotations, that is, awareness of the pupil of the abstract nature of music, searching for its meaning, signs and images that enhance the emotional response of the performer; orienting oneself in the music environment and finding new ways to interpret music; integration of the teenager in cultural dialogue; application of theoretical knowledge; formation of a special emotional approach to music, introduction of computer technologies by the heads of clubs. The condition was based on adequate principles of music and aesthetic education of adolescents, the principles and methods of organizing folk instrumental performance and stimulated the use of more complex and multifunctional music programs.

The third pedagogical condition was implemented by means of the formation of adolescents' need for creative self-development from the point of their orientation to learning the experience of music-creative activity and integration into the social and cultural environment, organizing joint «Art Decades», festivals, creative projects, flash mobs. The effectiveness of the developed pedagogical conditions of musical and aesthetic education of adolescents by means of folk instrumental performance in extracurricular educational institutions was proven. Comparative analysis of the results of the ascertaining and control stages of the experiment gives grounds to establish certain patterns of musical and aesthetic education of adolescents in the experimental group: the higher the level of indicators of motivational value and cognitive components, the higher the level of activity-creative and social communicative components, the higher the level of introduction of pedagogical conditions, the higher the level of musical and aesthetic education of adolescents in experimental group; the higher the level of the cognitive component, the higher the level of folk instrumental performance.

Keywords: adolescents, musical and aesthetic education, folk instrumental performance, extracurricular educational institutions, components, criterion, cognitive criterion, motivational and value criterion, activity-creative criterion, social and communicative criterion.